

SMRT GRENADIRSKEGA STOTNIKA
MEHADIA 1770

FERDINAND TANCIK-BRANKO KOROŠEC

IN MEMORIAM višjemu kustosu Ferdinandu Tanciku, kolegi in prijatelju.

Med preučevanjem arhivalij o zemljemercu, idrijskem rudniškem upravniku, kartografu in piscu Francu Antonu pl. Steinbergu, sem v fasciklu aktov Testamenta in zapuščinski zapisniki Arhiva Slovenije našel tudi sveženj listin, ki se nanašajo na grenadirskega stotnika Jožefa Antona pl. Steinberga.

Dokumenti so sicer v tesni zvezi s stotnikom Steinbergom, vendar posredujejo tudi podatke, ki so zanimivi tudi za vojnega zgodovinarja. Pokojni višji kustos je rad raziskoval in preučeval takšno gradivo. Odločila sva se, da vsak s svojega interesnega vidika preučiva gradivo ter ga publicirava.

Zal je nenadna smrt prijatelju onemogočila namero in njegov del članka je ostal v osnutku. Dosedanje sodelovanje med nama mi je dalo toliko moči in poguma, da sem sestavek dokončal sam v trdni veri, da se v njem nisem preveč oddaljil od zasnove, ki si jo je zastavil pokojni prijatelj. S tem skromnim poskusom se skušam oddolžiti tudi njegovi nesebični strokovni pomoči.

Branko Korošec

1.

Deželno glavarstvo v Temišvaru na Ogrskem je februarja 1771 poslalo deželnemu glavarstvu vojvodine Kranjske v Ljubljani sveženj listin, ki mu jih je poverilo tamkajšnje vojaško poveljstvo v nadaljnje ukrepanje: listine obravnavajo primer umrlega grenadirskega stotnika in poveljnika vojaških enot v Mehadiji, Antona Jožefa pl. Steinberga.

Po predpisih, ki so v vojni administraciji avstrijske monarhije veljali za primere smrti pripadnikov armade v mirnem času,¹ je štabni avditorij² vojaškega poveljstva v Mehadiji komisijsko popisal imetje pokojnega stotnika Steinberga, uredil in poravnal njegove osebne dohodke in denarne obveznosti ter overovljene akte izročil skupaj s pokojnikovima oporokama svojemu nadrejenemu, temišvarskemu vojaškemu poveljstvu. To jih je potem s spremnim dopisom odposlalo v Ljubljano. Originalne listine so ostale v arhivu deželnega glavarstva v Ljubljani, svojem umrlega je glavarstvo izročilo le njihove prepise.

V ovojnico s številko 116 fascikla Testamenta in zapuščinski popisi Arhiva Slovenije je vloženo spremno pismo temišvarskega deželnega glavarstva, dvoje originalnih oporok umrlega stotnika, na poveljstvu v Mehadiji sestavljeni in overovljeni popis njegove imovine ter overovljeni prepisi denarnih terjatev in poravnave obveznosti iz zapuščine umrlega. Gotovinski obračun stotnikove zapuščine je opravila štabna blagajna poveljstva v Mehadiji, prepisi posameznih obračunskih prilog in potrdil so zvršeni po abecednem redu (lit. A do lit. I).

Aktov ali zaznamb o ukrepih kranjskega deželnega glavarstva v tej ovojnici ni; sicer pa namenu tega sestavka ti niti niso potrebni.

2.

Navedene listine posredujejo bralcu dvojno sliko: obe oporoki identificirata osebnost umrlega grenadirskega stotnika, zapuščinski zapisnik in obračun pa posredujejo podobo osebnih razmer materialnega in življenjskega okolja takratnega armadnega višjega oficirja v sicer nemirnem skrajnem vzhodnem mejnem območju monarhije med dvema vojnama s Turčijo v letih 1739 in 1788.

Prvo oporoko je umrl stotnik sestavil ter podpisal 23. januarja 1758 v Ljubljani. Njeno besedilo je napisano v neformalnem slogu, z vrinjenim vstavkom ter brez overovitve prič, ki je za veljavnost tovrstnega dokumenta potrebna. Stotnik jo je napisal — kot navaja sam v uvodnem stavku — pred odhodom na bojišče³ ter v njej določa za svojega glavnega dediča sina Leopolda. Svoji ženi in morebitnim bodočim otrokom voli v poročni pogodbi predvideno in določeno vzdrževalnino, svojemu očetu, »od katerega sem v svojem življenju vse najboljše prejemal«, pa zaupa skrbništvo nad sicer mladoletnim sinom in dedičem Leopoldom. Vstavek pooblašča za skrbništvo stotnikove tri brate za primer, če bi njegov oče umrl pred opravljanjem skrbništva nad vnukom ali med njim. Razen sinovega ne navaja osebnih imen žene, očeta ali bratov, prav tako ne vsote vzdrževalnine ali imovinskega stanja zapuščine, oporoko — prej bi jo lahko šteli za izjavo — pa oporočnik podpiše s svojim polnim imenom in vo-

B. KOROŠEC

VOJNA KRAJINA 1770

- Avstrijsko-turška meja 1739
- Vojna krajina 1739-1791
- po beograjskem miru 1739 izgubljena območja
- sedež poveljstva
- pomembnejši kraji
- mejaške vasi (Vlahi)

KRAJIŠKI REGIMENTI

1	Gospiški	9	Durdevski
2	Otoški	10	Glinski
3	Ogulinski	11	Petrinjski
4	Šunjski	12	Nemško-banatski
5	Gradiški	13	Srbsko-banatski
6	Brodski	14	Vlaško-banatski
7	Petrovaradinski	15	Šajkaški bataljon
8	Križevski		

jaškim statusom: Anton Jožef pl. Steinberg, grenadirski stotnik karlovško-ogulinskega regimenta.⁴

Druga oporoka je datirana 9. januarja 1768 ter jo je stotnik Steinberg narekoval upravniku vojaške bolnice (lazareta) v Mehadiji (mestece v Transilvanskim Alpah; glej tudi zemljevid), podpisala pa sta jo kot prič Markez Giovanni Gadio in nadzornik lazaretske karantene J. Wolfgang Berghandt (Bergant). Sestavljena po veljavnem običaju je oporoka razdeljena v deset točk, od katerih prvih sedem določa način pogrebne obredja ter denarna volila cerkvi, duhovščini in pogrebem. V osmi točki oporoke naroča Steinberg poravnano dolga trgovcu Amigu Mayerju v Temišvaru, v deveti določa volilo ženi Elizabeti, rojeni Mannzwerth in sinu Leopoldu, v deseti pa pooblašča poveljujočega generala, barona von Lietzena, za izvršitev oporoke. Glavni dedič je žena Elizabeta, doma v Ljubljani na Kranjskem, z njo naj uživa dediščino tudi edinec Leopold. Skrbništvo nad njim ni več omenjeno, prav tako ne stotnikov oče

in bratje, ki bi skrbništvo lahko prevzeli. Dediščina znaša 553 zlatnikov in 22 in pol krajcarja v gotovini, dolgovi naj se izplačajo iz te vsote. Oporočnik se je podpisal samo z rodbinskim imenom kot stotnik grenadirjev v Mehadiji,⁵ svoj podpis je overovil z osebnim pečatom.

Drugo oporoko je stotnik Steinberg, ki je bil tisti čas poveljnik grenadirskega polka v Mehadiji, narekoval na bolniški postelji »v hudi bolezni«, kot je naročil zapisati v oporoki, ter močno zaskrbljen »za blagor svoje duše« in spokojno smrt, ki pa ga je doletela šele jeseni leta 1770. Zapuščinske zadeve je prevzel v ureditev štabni avditorij poveljstva v Mehadiji. Da zadeva ni potekla gladko, razberemo iz popisa stotnikove zapuščine ter predvsem iz prilog h gotovinskemu obračunu zapuščine.

Štabna avditorja Josip Seifert in Johann Frigott sta v Mehadiji, sedežu grenadirskega poveljstva ter službenem mestu svojega poveljnika, stotnika Steinberga, zbrala ter popisala vse terjatve do pokojnika, jih porav-

nala iz zaostale stotnikove plače, ki pa ni pokrila vsote dolgov ter je avditor Seifert razliko primaknil iz svojega žepa, in blagajniški zapisnik zadeve s popisom zapuščine vred poslala generalnemu poveljstvu v Temišvar. Tu se je vprašanje stotnikove imovine zopet zapletlo. Del Steinbergove lastnine je namreč ostal v Ogulinu in Karlovcu, v garnizijah, kjer je stotnik Steinberg služboval pred premestitvijo svojega polka v Mehadijo.

Popisovalca Steinbergove mehadijske zapuščine sta priložila svojemu zapisniku prepis pisma nadporočnika ogulinske garnizije, von Passeja, iz leta 1765 (prepis kot priloga lit. B), v katerem leta Steinbergu sporoča, da je uspel na licitaciji razprodati le del stotnikove tamkajšnje imovine,⁶ »ker kot vam (tj. Steinbergu) je znano, so bile zahteve vaše soproge zelo velike in je to povzročilo obilo neljubih posledic, za katere ne morem prevzeti odgovornosti. Ostalega pa zaradi zahtev upnikov in drugih nihče ni maral kupiti. Tukajšnjemu vojnemu poveljstvu bi bilo nadvse prav, da sami prevzamete svoje stvari in jih spravite odtod predvsem zaradi tega, da se onemogočijo nadaljnje nevšečnosti.« Zelo zgovorno pismo, kljub vsemu pa Steinberg preostale imovine v Ogulinu ni prevzel ter je ostala na skrbi tamkajšnjega poveljstva. Tudi pismo stotnika de Wienbur-

ga iz garnizije v Karlovcu, datirano 18. februarja 1770 (aktom priloženi prepis lit. C), zgovorno priča, da se je bolni Steinberg skušal znebiti v Ogulinu in Karlovcu puščenega pohištva in stanovanjske opreme z licitacijo, ki pa de Wienburgu verjetno iz istih razlogov kot von Passeju v Ogulinu leta 1765 ni uspela. Tudi lastništvo licitirane opreme je moralo biti vprašljivo, sicer de Wienburg ne bi omenjal pritožb in jeze karlovškega garnizijskega poveljnika. Po Steinbergovi lastnini so torej segali njegova žena in številni upniki, kar je je ostalo, je običala v rokah garnizijskih poveljstev.

Po stotnikovi smrti v oktobru 1770 je štabni avditorij generalnega poveljstva v Temišvaru odprl Steinbergovo ljubljansko oporoko iz leta 1758, ki je avditorij v Mehadiji ni odpiral. V tem dokumentu določeni glavni dedič, sin Leopold, je bil v času očetove smrti gojenec Vojne akademije v Dunajskem Novem mestu⁷ in še mladoleten, stotnikovi oče ter brata duhovnika niso več živeli. Med svojo boleznijo je ovdovel, sin Leopold ter ljubljansko sorodstvo pa, kot kaže, niso uveljavljali zahtev po njegovi mehadijski zapuščini. Avditoriat in poveljstvo v Temišvaru sta skušala urediti zadevo, kakor sta vedela in znala. Precej utemeljena pa je domneva, da so se zdele zadeve z zapuščino in dedovanjem stotnika Steinberga poveljstvu toliko zamotane

Sl. 1. Grenadir avstrijske redne armade v uniformi in z opremo iz let 1758–1770. Sl. 2. Grenadirski zastavnik. Sl. 3. Grenadirski stotnik

in odveč, da je naročilo tajniku avditorija, dr. Francu pl. Frangefeldu, popisati le stotnikovo mehadijsko imovino ter overovljeni popis s prilogami odstopilo civilnim oblastem (deželnemu glavarstvu) v Temišvaru.

3.

Zapuščinski zapisnik stotnikove imovine — INVENTARIUM und Respective Schatz Libell — navaja aktivni del imetja ter izdatke (passiva), ki so bili od zapuščinske glavnice odvzeti za poravnavo stroškov za stotnikov pogreb in dolgove. Predvsem popis aktive — Steinbergovih osebnih stvari in stanovanjske opreme — je zanimiv in zgovoren dokument ne samo o osebnosti umrlega stotnika, temveč tudi o življenjskih razmerah in okolju, v katerem je kot poveljujoči častnik živel.

Seznam pisem⁸ in pisanih dokumentov navaja poleg zadevo spremljajoče korespondence še naslednje dokumente:

originalno oporoko pokojnika, datirano 9. januarja v Mehadiji,⁹

prepis oporoke pokojnikovega očeta Franca Antona pl. Steinberga, datirane v Ljubljani dne 15. sept. 1762 in prepis popravka te oporoke z dne 10. junija 1764,¹⁰ ter

povelje c. k. dvorne vojne komore z dne 9. maja 1759 o stotnikovi premestitvi v karlovški generalat Vojne krajine.

Popis zlatnine, srebrnine in drugih dragocenosti našteva:

pozlačen prstan iz tombaka¹¹ z vdelanim brušenim turkizom,

staro žepno uro iz tombaka,

garnituro (6 kosov) srebrnega namiznega jedilnega pribora z majhno zajemalko, šestimi kavnimi žličkami in solnico,

srebrni jedilni pribor za eno osebo,

srebrno ovratno zaponko,

garnituro medeninastih uniformnih zaponk z vložki iz dragega kamenja,

razbit zlat medaljon z deškimi portretom, pokvarjeno medeninasto stensko uro v črnem lesenem ohišju,

dvajset manjših in različnih uniformnih srebrnih gumbov, ki pa po mnenju popisovalcev niso vredni ocenitve.

Seznam oblačil vsebuje:

močno obrabljeno uniformo: suknjo, suknjič in hlače,

rdečo uniformno suknjo s srebrno obrobo,

obrabljeno rdečo suknjo in enak suknjič iz hlačevine (Kamisoll) z zlatimi (= verjetno le pozlačenimi) zaponkami,

obnošeno platneno suknjo mišjerjave barve,

hlačevinasto modro letno suknjo in hlače, staro in zelo obrabljeno pepelnatosivo letno suknjo,

obnošen moder platnen suknič (Kamisoll), dva bela barhantasta telovnika, gamašne hlače,

srebrno obrobljen trirogeljnik z belim peresjem,

zlato obrobljen trirogeljnik z belim peresjem,

trirogeljnik s poveljniško kokardo, zlatim obrobjem in našivkom,

trirogeljnik z ozkim zlatim obšivom,

povsem raztrgan in neraben črn slamnik, mišjesivo zimsko suknjo s podlogo iz li-

sičjega krzna,

suknjič (kamižolo) iz mišjesivega sukna,

zelo obnošeno in natrgano jutranjo haljo iz tenkega atlasa in podloženo s flanelo,

par izrabljenih copat,

par krznenih zimskih škornjev,

par s flanelo podloženih močno obrabljениh škornjev,

par starih belih uniformnih rokavic.

Od popisanege osebne in posteljne perila naj omenimo, da je po stotniku ostalo 10 dobro ohranjenih in 6 ponošenih srajc, 6 dobro ohranjenih in 2 ponošeni spalnici, trije pari skoraj novih uniformnih belih nogavic iz sukanca, kup izrabljenih in luknjavih nogavic, nekaj rut in robcev, 3 pari poškrabljenih golenic (gamaš), kar 15 svilenih, močno obrabljениh ovratnic, nekaj prtov in serviet, ponošenih svilenih nogavic, poškrabljenih zapestnikov (manšet) in ovratnikov. Tudi stotnikova posteljina je bila že močno obrabljena, tako nekaj rjuh, žimnica, tri blazine, odeje in posteljne prevleke.

Od sobne in hišne opreme našteva inventarni zapisnik:

orehov kanapé z rdečimi usnjenimi blazinami,

dvanajst stolov z enako prevleko,

orehovo mizo s predali,

poljsko mizico in stol,

staro skrinjo,

troje namiznih prtov,

zavese,

slika v okviru in manjši ženski portret,

dvajset grafičnih odtisov,

manjše poškodovano ogledalo,

štiri medeninaste svečnike,

veliko in manjšo kavno ročko (džezvo),

bakren pladenj in pozlačene kavne skodelice,

železni likalnik,
15 kuhinjskih nožev in vilice,
6 zajemalk,
medeninast mlinček za kavo,
več steklenic, večjih in manjših kozarcev
in kozarčkov.

Dalje navaja seznam ducat porcelanastih belomodrih skodelic za kavo, nekaj krožničkov in skled ter namizne posode in majolike iz keramike.

V popisu *kositrnega posodja* je našteto 16 večjih in manjših jušnikov (terin), štirje ducati (!) krožnikov, dve večji in tri manjše kositrne posode, med njimi aquamanila in posteljni grelec (Schraubflasche), dalje čajna ročka, kropilnik in svečnik. Del naštetega posodja je signiran kot kvalitetna kositrnina, ostalo je nesignirano in manj vredno.

Popisano je tudi 30 kosov *kuhinjskega posodja in orodja* (bakreni in železni lonci, poneve in kozice, pekače, drobno kuhinjsko orodje ter klešče, lopatica in grebljica za ogenj).

Za nas zanimivejši pa je *seznam knjig*, ki pa kljub površnemu popisu posameznih naslovov le daje vpogled na izbor beriva umrlega stotnika. Seznam našteva:

Dr. dok. Aug. Pehmen Medizinische Fama in 8vo, Dres: und Leipz. 1718,

Neu eröffnete guldene Kunst-Pforte, II. zv. in 8vo, Frankf. u. Leipz. 1751.

Fr: Basilij Valentini Chymische Schrifften in 8vo, Hamburg 1677,

D: Christ: Weisbach Warschafft: und gründliche Kur aller zustossenden Krankheiten in 8vo, Strassburg 1729,

Gottlob Vysskogl von eröffnete Magazin aller Arten der Künsten, v dveh delih, 8vo, Bamberg 1756,

Sekretarij jertziger Zeit, in 12mo, Frankfurt 1690,

Gründliche Nachricht von denn in Inner Krain gelegenen Czirknizer See, in 4to, Laybach 1758,

molitvenik,

dva zvezka Vojaškega pravilnika iz leta 1749, ki pa sta bila po mnenju popisovalcev zapuščine izločena in vrnjena vojaškemu poveljstvu.¹²

Orožje, lovska in vojna oprema:

dve lovski puški,

vojaška puška — vetrovka,¹³

službeni meč z enim novim in enim obrabljenim pasom s portepéjem,¹⁴

službena sablja,

turška konjariška sablja,

zarjavel in neuporaben častniški meč brez ročaja,

dve stari sablji,

lovski nož,

stara in zarjavelo prožilo puške,

rdeče podloženi in s srebrom okovani šab-rak¹⁵ z orli in pištolami,

šabrag z zeleno podlogo in svilenim obšivom,

nabojnača grenadirskega častnika z orlom.

K stotnikovi zapuščini je pripisan še

vojaški koleselj z oblazinjenim sedežem,

dva stara konjska komata z vprežnim jermenjem in uzdo,

konj, vlaški vranec, katerega pa je poveljstvo v Mehadiji 18. oktobra 1770 s starim sedlom in modro obsedelno torbo s pištolama vred prodalo, da prihrani stroške za vzdrževanje in plačilo konjarju,

pregrinjalo na kolesju iz medvedje kože, ter

orodje za obdelavo kovin in struženje, kovaški meh,

poškodovan in neraben perspectiv.¹⁶

Popisano Steinbergovo imetje je poveljstvo v Mehadiji ocenilo na 815 goldinarjev in 26 krajcarjev vrednosti. Poravnava stotnikovega dolga trgovcu Amigu Mayeru je vrednost zapuščine zmanjšala na 753 gld. in 11 krajcarjev.

Sl. 4. Pešaka — linijska strelca redne armade v uniformi in z opremo iz let 1758—1770. Regimenti strelcev so dopolnjevali mejaško vojsko in trdnjavske posadke.

Drugače pa je bilo s stotnikovo denarno zapuščino. Po odbitku vseh stroškov, ki jih je vojaška blagajna poplačala Steinbergu med njegovo boleznijo in po smrti — predvsem dolgove častniškim kolegom — je regimentnemu blagajniku ostalo le 134 gld. in 21 kr. Steinbergove gotovine. Stotnik Ferdinand grof v. Königsmark, Steinbergov namestnik v polku, je z avditorjem Seifertom poravnal stroške pogreba¹⁷ ter Steinbergove dolgove pri mehadijskih trgovcih Nikoli, Georgyju, Petku Peroviću in Dimitru. Ti izdatki so skupaj znašali več, kot je Steinbergovega denarja še ostalo — 136 gld. in 7 kr. — ter je avditor Seifert, kot že omenjeno, razliko plačal iz svojega žepa.

4.

Skopi osebni podatki v obeh oporokah grenadirskega stotnika Steinberga ter dejstvo, da so bili spisi zapuščinske zadeve poslani v dokončno reševanje kranjskemu deželnemu glavarstvu v Ljubljani, so bili osnovni napotek za ugotovitev njegove identitete. Prepis oporoke njegovega očeta med inventariziranimi dokumenti ter knjiga o Cerkniskem jezeru ga spravljata v neposredno družinsko zvezo z zemljemercem, kartografom, piscem in slikarjem Francem Antonom pl. Steinbergom, nekdanjim cestnim nadzornikom na Notranjskem in dolgoletnim upravnikom idrijskega živosrebrnega rudnika. Stotnik Anton Jožef pl. Steinberg je bil četrti sin in predzadnji od desetih otrok pisca knjige o Cerkniskem jezeru (Gründliche Nachricht von dem in dem Inner-Krain gelegenen Czirknitzer See, Laybach 1758, ter povzetka iste knjige v francoščini *Le Lac Merveilleux ou Description du Lac de Czirknitz en Carniole*, Bruselj, 1758), rojen leta 1731 v Idriji ter vzgojen v isti kadetnici terezijanske vojne akademije v Dunajskem Novem mestu, kamor je poslal 1765 tudi svojega edinca. Postal je grenadirski stotnik ter med leti 1759 in 1765 poveljeval grenadirski stotnji 3. karlovško-ogulinskega regimenta v Ogulinu in Karlovcu. Ženo Elizabeto, rojeno Mannzwerkh, in sina Leopolda omenjata njegovi oporoki. Leta 1765 je bil premeščen v Mehadijo, kjer je poveljeval krajevni garniziji. Med leti 1768 in 1770 mu je umrla žena Elizabeto, sam je v tem času že bolnik na karantenskem oddelku mehadijskega vojnega lazareta. Njegova smrt septembra 1770 spravi v zadrego vojne oblasti, vestnost uradnikov temišvarskega in kranjskega deželnega glavarstva pa nam ohranja zgovorne fragmente njegove življenjske poti.

5.

Med neposredne posledice sklenitve miru med Avstrijo in Turčijo v Beogradu 1739 sodi vsekakor tudi reorganizacija armade v Vojni krajini. V triletni vojni s Turki (1736—1739) je Avstrija — zaveznica Rusije — izgubila vse po požarevskem miru 1718 pridobljeno ozemlje južno od Save in Donave ter severno Srbijo in ozek pas Bosne.¹⁸ Ohranila pa je Banat in Vlaško med Donavo in vznožjem Transilvanskih Alp. Cesarica Marija Terezija je leta 1746 razdelila obmejno območje v štiri generalate (donavsko-savski, tisa-maroški, varaždinski in karlovški), od katerih je karlovški z vojnim (krajiškim) načelstvom Liko in hrvaško bansko vojsko imel pod orožjem 20.146 mož. Redno armado karlovškega generalata so sestavljali 4 regimenti pešakov (haramij) in 8 huzarskih stotnij krajišnikov: iz avstrijske nasledstvene vojne slavni Giucciardijev, Herbersteinov, Dillisijev in Petazzijev regiment.¹⁹ Tako je v času Steinbergovega poveljevanja v Mehadiji štela redna vojna sila celotnega mejnega območja blizu 62.000 mož, sestavljalo pa jo je 14.400 Karlovčanov, 7200 Varaždincev, 7200 banskih Hrvatov, 10.800 Slavoncev, 6700 Banatčanov, 14.400 Vlahov in 1000 Čajkašev donavskega brogarskega korpusa. Marija Terezija je zelo cenila bojne sposobnosti karlovških mejnih čet, ki so se 1745 še posebej odlikovale v bojih v Italiji. Že 1747 je dekret dvornega vojne sveta povzdignil karlovške in varaždinske krajišnike v regularne mejne regimente, katerim sta bili pridodani po dve stotnji grenadirjev. Istega leta so se Karlovčani, Otočani, Slunječani in Ličani bojevali na Nizozemskem (sedemletna vojna med Avstrijo in Prusijo), kjer je bilo 40.000 krajišnikov (34.000 pešcev in 6000 huzarjev-pandurjev). Po veljavi in rangi so se odslej Karlovčani titularno imenovali takoj za Varaždinci, ki so se kot dotlej edina regularna krajiška vojska proslavili pod generalom grofom Neippergom že v avstrijski nasledstveni vojni (1700—1714).

Moštvo karlovško-ogulinskega polka, v katerem je najprej služil Steinberg, so sestavljali Kordunaši, Ličani, Žumberčani in Istrani ter Bosnjaki in Srbi («Iliri» v avstrijskem uradnem jeziku), od Slovencev pa Kranjci, Korošci in Tržačani (Slovenci in Italijani). Mesto Trst je dajalo polku 500 regrutov — prostovoljcev, zato je imelo pravico, da za vsakih svojih 100 mož postavi v polk po enega zastavnika ali poročnika Tržačana.²⁰ Do leta 1756 so karlovški generalat oskrbovali s proviantom, opremo, konji, strelivom in denarjem kranjski in koroški deželni stanovi,

v Steinbergovem času je Hilburghausenova reorganizacija spremenila zadevo toliko, da se je generalat oskrboval sam iz denarnih dajatev Kranjske in Koroške, od koder je v glavnem prihajal tudi ves njegov častniški zbor — plemstvo obeh dežel.

Moštvo grenadirskih stotnij je bilo narodnostno manj mešano, v njih ni bilo »Ilirov«, pač pa več Nemcev. Ker so grenadirji veljali za elitne čete, so za vstop mednje veljali tudi ostrejši pogoji: grenadir ni smel biti mlajši od 18 in ne starejši od 30 let, moral je biti telesno krepak ter visok vsaj 5 sežnjev in 3 palce (pribl. 170 cm). Grenadirji so bili prostovoljci, prejeli so višjo plačo, vendar so si morali uniformo, orožje in opremo odkupiti od erarja sami. Med moštvom je bilo malo poročenih — največ 5 od vsakih 100 mož — nasprotno je bilo s častniki, le-te so njihove družine spremljale iz kraja v kraj službovanja, od garnizona do garnizona.

Kot je razvidno iz obravnavanih listin, je stotnik Steinberg služboval najprej v grenadirski stotnji v Ogulinu, potem pa v Karlovcu. Žena Elizabeta in sin Leopold sta tisti čas živela na Steinbergovem domu v Ljubljani, sam je živel prijetno in razgibano življenje »slamnatega« vдовca v najetem sta-

novanju in z lastnim gospodinjstvom. Priloge A, B in C temišvarskega zapisnika potrjujejo domnevo, da je stotnik rad živel »na veliko«, se zadolževal in bil slab plačnik svojih dolgov in skrbnik družine v Ljubljani, sicer mu žena ne bi delala preglavic pri prodaji v Ogulinu zaostale imovine. V Karlovcu z njim ni bilo nič drugače, tudi tam je zapustil dolgove, kar so mu upniki pustili, pa je skušal prodati na dražbi.

Zadnje službeno mesto poveljnika grenadirjev v Mehadiji je bilo v družabnem oziru zanj še zahtevnejše.

Tisa-maroški generalat s poveljstvom v Temišvaru je bil po svojem vojaškem sestavu še pestrejši od karlovško-ogulinskega. Sodil je pod jurisdikcijo in oskrbo ogrske dvorne komore, njegovo vojno silo pa so sestavljale čete krajišnikov mejnih komitatov Bacs, Csongrad, Csanad in Arad, sedmograški vlaški mejni regiment ter banatska in vlaška deželna milica mejaških vasi. Moštvo so sestavljali Nemci, transilvanski Saksonci, Madžari, Vlahi, »Iliri« (preko Donave prebegli Srbi) ter slavonski Hrvatje. Ko je bil v letih 1765 in 1766 formiran nov banatski mejni regiment — tisa-maroško mejno območje je dotlej rekrutiralo le deželno milico — sta mu

Sl. 5. Pešaka — mejaša hrvaške banske vojske. Sl. 6. in 7. Pešaka karlovško-slunjskega mejaškega regimeta v značilnih uniformah svojih regimentov. Barvno pestre in narodnim nošnjam slične uniforme iz let 1758—1770 je pozneje zamenjala enotna mejaška uniforma.

bili dodeljeni dve elitni grenadirski stotniji, Steinbergova, ki je v Mehadijo prišla iz Karlovca, ter druga, varaždinska, po 1766 premeščena v Temišvar, kjer je bilo glavno poveljstvo cone. V ogrskem delu Sedmograške sta bila v Steinbergovem času stacionirana še dva konjeniška regimanta, ogrski huzarski (Szehcerji) in vlaški dragonski polk ter šest baterij lahkega topništva, konjeniški polk pandurjev-krajišnikov se je vrnil v hrvaško bansko vojno območje.

6.

Pestrosti narodnostnega sestava armade v Vojni krajini enaka je bila uniformiranost njenih polkov. Šele leta 1770 — v letu Steinbergove smrti — je mejaška pehota zamenjala svoje dotlej zelo barvite, po nošah posameznih narodnosti prikrojene uniforme z belo suknjo in uniformo avstrijskih regularnih linijskih čet. Tudi posamezni krajišniški polki so se razlikovali med seboj po barvah in kroju svojih uniform. Karlovško-ogulinski pešci in slunjsko-liški mejaši (haramije) so nosili modre uniforme z rdečo kamižolo, uniformni suknjič je bil podoben »ilirski« surki (slika 7). Obuti so bili v pletene opanke, njihovo pokrivalo je bila ovčja kučma. Oboroženi so bili z dolgo puško-prednjačo linijskih strelcev modela 1745 s plskim kratkim bodežem ter kratko sabljo ogrsko-hrvaškega tipa. Hrvaške in ogrske regularne mejne enote so nosile bele, belo-modre in belo-rjave uniforme enostavnega kroja, bele oprijete hlače, na glavi kačkete in fesom podobne kučme ter komisne čevlje, oborožene pa so bile z dolgimi puškami-prednjačami na kresilo z bodeži, s kratkimi puškami lovcev (brez bodeža), s kratkimi infanterijskimi sabljami, mejaški ostrostrelci celo še s sulicami (slike 5, 6 in 8). V času Steinbergovega poveljevanja v Mehadiji so belo uniformo z modrimi zavihki suknje in rokavov bele usnjene ali platnene golenice (gamaše) ter črn trirogelnik oziroma krzneno polkučmo kačket nosili le grenadirji in linijski strelci (sliki 1 in 4). Plašči grenadirjev so bili beli (po 1770 mišjesive barve za vso armado), čezramniki črnih nabojnač z orlom (»bandolier«) in krušnjakov so bili beli, ostalo jermenje bojne opreme pa rjave barve. Grenadir je bil oborožen z dolgo puško-prednjačo s šilastim bodežem modela kremenjač iz leta 1745 ter kratko sabljo, v žepih bandolirja je nosil dve kartuši. Uniforma in oprema grenadirskega častnika je bila bogatejša. Njegovo garderobo je sestavljalo po več sukenj in plaščev (Caputrock, Staubrock), paradnih in bojnih uniform s telovniki, nogavicami dokolenkami, čevlji s

spunko in nadkolenskimi škornji — višji častniki so namreč jezdili — ter trirogelniki z belo perjanico in bolj ali manj bogatim zlatim obrobjem (borduro). Častnik je nosil opasnico (Feldbinde), častniški stopnji ustrezno palico (= za kaznovanje!) ter častniški meč (Spado) (sliki 2 in 3). Oborožen je bil z dvema sedelnima pištolama na kresilo v posebnih sedelnih tokih na šabraku. Nižji častniki, ki niso jezdili, so bili oboroženi s kratkimi puškami lovskih čet brez bodeža in kartušami.

Obseg in pestrost osebne garderobe grenadirskega stotnika nam do neke mere posreduje popis Steinbergove zapuščine, ki v danih razmerah nikakor ni ostala nedotaknjena. V popisu navedeni posamezni deli uniform, opreme in perila izpričujejo, da je za umrlim stotnikom ostalo le to, kar ni bilo uporabnega kolegom in upnikom, saj popis ne navaja niti ene popolne in neobrbljene uniforme. Enako je z njegovim orožjem in opremo: konja in sedlo s pištolami je mehadijsko poveljstvo iz varčnosti prodalo, ostali pa sta lovski puški in trofejni turški sablji, katerih v mejni coni res ni moglo primanjkovati. Častniška paradna nabojnjača in meč v popisu manjkata, prav tako tudi marsikateri drug predmet oficirske opreme.

Vsekakor je položaj stotnika in poveljnika grenadirjev v garnizonskem mestecu zahteval določeno reprezentativnost osebnega okolja, stanovanja in opreme, primerne oficialnim in tovariškim sprejemom podrejenega in nadrejenega častniškega zbora v regimentu. Zapuščinski inventar nakazuje določeno udobnost in opremljenost samskega stanovanja višjega častnika ter dopušča vpogled v njegovo kuhinjo, jedilnico, sprejemnico, knjižni kot v salonu in celo spalnico. Navedeni borni ostanki Steinbergove mehadijske imovine pa vendarle potrjujejo zaključke, da je njegovo poveljniško stanovanje v garniziji v dobršni meri posnemalo udobje meščanskih in polplemiških domov v matični deželi ter mu dajalo pridih domačnosti rodne hiše tudi v tujini. Popis preostalega kuhinjskega inventarja podčrtuje reprezentančnost stotnikovega stanovanja; njegova kuhinja je povsem meščanskega okusa — namizne garniture kositrnine in slabega porcelana se mešajo z bosensko-turškim kavnim priborom. Navedeni sliki in gravure (ali radiranke — žal ni navedena ne vsebina, ne avtor teh podob) nakazujejo s preostalimi knjigami estetsko zadostitev lastnika ter meščansko lagodnost improviziranega salona.

Zanimiva je zabeležba orodja za obdelavo kovin in struženje. Žal posamezno orodje ni

navedeno, vendar že sama navedba tovrstnega orodja in kovaškega meha kot lastnine umrlega stotnika nakazuje domnevo, da se je stotnik v svojem prostem času vsaj včasih ukvarjal tudi z mehaniko, s popravili ali celo izdelovanjem mehaničnega orodja (navedeni pokvarjeni perspektiv na koncu popisa), kar niti ne bi presenečalo, če upoštevamo, da je bil njegov oče ne samo zemljemerec, temveč tudi amaterski mehanik, ki si je večino svojega merilnega orodja izdelal sam (Composium in jamski teodolit v Idriji).²¹ Da se je stotnik Steinberg vsaj bežno posvečal tudi tehniki, kemiji in umetnim obrtem, končno izpričujejo tudi naslovi knjig, ki so po smrti ostale za njim.

Pestra paleta predmetov Steinbergove zapuščine nam torej s spremno korespondenco mehadijskega in temišvarskega vojaškega poveljstva do določene mere razkriva osebnost in okolje kranjskega častnika v mejaški službi. Ker gre za sina za slovensko kulturno zgodovino pomembne osebnosti, je beležka o zapuščinski proceduri po umrlem stotniku lahko bralcu še posebej zanimiva.

OPOMBE

1. 27. člen de Lacyjevega Pravilnika o vojaških služnostih cesarsko-kraljeve armade, mejnih enot in krajišnikov, Dunaj 1769. — 2. Vojaško sodišče. — 3. Pravilneje: vojno območje — del Vojne krajine ob Uni je bil sicer nemiren, vendar razen obmejnih spopadov in prask vojne ni bilo. — 4. Pešpolka; pok. Tancik je v razliko po Napoleonovih vojnah reformiranih pešpolkov uporabljal izraz regiment. — 5. Akti vojaškega avditorija ga nasprotno naslavljajo kot poveljnika (mehadijske garnizije). — 6. Imenujejo jo »Bagage«: prtljaga. — 7. Theresianische Akademie — Pflanz Schulle, Wiener Neustadt. Leopold pl. Steinberg je bil v kadetnico sprejet na priporočilo kranjskega deželnega glavarstva leta 1765 kot protikandidat za prvo kranjsko kandidatno mesto kadetnice za leto 1765. To leto so na kranjska mesta v kadetnici kandidirali brata Jožef in Anton pl. Obersberg in Alojz pl. Klein, proti kandidati istih mest pa so bili Leopold pl. Steinberg, Johann de Klee in Anton pl. Göster z Dolenjske. Ob sprejemu v kadetnico je bil Leopold star devet let. Leta 1769 ga je uprava kadetnice na podlagi zdravniškega izvida spoznala za nesposobnega za vojno službo ter ga izključila, vzrok je bila očesna poškodba ali slabovidnost. Dečka je kadetnica vrnila svojcem v Ljubljani — tu so še živeli njegov stric ter dve teti — ki pa se z odpustom niso strinjali. Utemeljitev odpustitve je kadetnica ponovila še v avgustu 1773, kranjsko deželno glavarstvo pa leto dni kasneje (1774). Nadaljnja usoda slabovidnega dečka je zaradi pomanjkanja avtentičnih dokumentov težko da identična s Steinbergom istega imena,

lastnikom hiše v Salendrovi ulici 4 in 6 v Ljubljani ter dedove tobačne faktorije na Bregu — glej Viri. — 8. Steinbergova zasebna korespondenca ni omenjena nikjer; verjetno se avditorjema ni zdela toliko pomembna, da bi jo, z izjemo dolžniško-upniških dokumentov, vključila v popis. — 9. To sta avditorja kot novejšo odprla; ljubljanska »oporoka« iz januarja 1758 ni bila pravnomočna. — 10. Originalna oporoka Franca Antona pl. Steinberga je hranjena v AS, Testamenta, Lit S, št. 100. — 11. Franc. tombac, rdeča med, zlitina bakra in cinka. — 12. Knjige tako različne vsebine, kot to daje slutiti navedeni seznam — verjetno je bilo knjig več, pa so jih zasegli stotnikovi upniki — nakazujejo precejšnjo intelektualno razgledanost stotnika. Ker navedeni naslovi niso naštet v zapuščini njegovega očeta, Franca Antona pl. Steinberga iz leta 1765 (AS, fasc. XXXIV, lit. S št. 180) je kazno, da je pokojnik nabavil knjige sam. — 13. Puška šibrarica, sicer lovsko orožje, ki pa so jo uporabljali tudi v vojski. — 14. Franc. porte-épée, nosilni jermen častniške sablje ali meča z zlato ali srebrno reso ali čopom. — 15. Franc. chabracque, podsedelna preproga z dvema usjenima tokovoma za pištoli, običajno bogato okovana in v barvah vojaške enote lastnika. — 16. Perspectiv, preprost merilni instrument, izpeljanka dioptrija, z njim so se dale meriti različne oddaljenosti ter ga je v armadi uporabljalo topništvo. — 17. Stotnikov pogreb je bil primeren položaju poveljnika: krsto so spremljali trije duhovniki, nosilo jo je dvanajst grenadirjev. Pred krsto so korakali bobnarji in piskači regimenta, pred temi je stopalo dvanajst dečkov s prižganimi svečami — vestni Seifertov zabeležek izdatkov navaja 9 funtov sveč — najeti so bili žalovalci (»Naricaljke«). Podrobnosti pogrebne obreda je določil že Steinberg sam v svoji oporoki, stroškovnik obreda pa kaže, da so na poveljstvu zvesto ustregli njegovi zadnji želji. Drobni zneski izdatkov za brivca, grobarja, postavitve mrtvaškega odra in nabavo potrebnega dekorja so enako vestno zabeleženi in obračunani v posebnih prilogah obračuna. — 18. Glej tudi: Zgodovina narodov Jugoslavije, II. zv., poglavje XLI., Hrvati. — 19. Vojno krajino je vojaško reorganiziral pravzaprav princ Hilburghausen, vrhovni poveljnik armade. Liški (1., prej imenovan po svojem poveljniku Guicciardiju), otoški (2., prej Herbersteinov), ogulinski (3., prej Dillisijski) in karlovško-slunjski (4., prej Petazzijski) regiment, vsak s po štirimi bataljoni s 4 kompanijami ter 8 huzarskimi kompanijami so sestavljali vojno silo karlovškega, križevski (8.) in durdevski (9.) s petimi kompanijami huzarjev in kanonirjev (6 topov in 34 mož v vsaki kompaniji) pa varaždinskega generalata. Hrvaško bansko mejno vojsko so sestavljali brodski (6.), gradiški (5.) in petrovaraždinski (7.) regiment ter regiment huzarjev. — 20. Sopodpisnik Steinbergove mehadijske oporoke je markiz Gadio, prav verjetno tržaški Italijan. — 21. To orodje se ni ohranilo v celoti; opis v orisu Steinbergovega zemljemerskega dela (tipkopis pri GZ SRS v

Ljubljani) se oslanja na njegove lastne navedbe v knjigi o Cerkljiškem jezeru.

VIRI

AS — Testamenta, lit. S- št. 116.

AS — Zapuščinski inventar s kopijami spremne korespondence, ibid.

AS — Testamenta, lit. S- št. 100.

Oscar Teuber in A. Dolleccek, Die Oesterreichische Arme 1700—1867.

Oesterreich — Porträt in Wort und Bild, Wien 1968.

AS — Reg. IV, fasc. 3 — Militär-Akademie zu W. Neustadt.

